

- Falusi összekötő, zsáktelepüléseket feltáró utak létesítése.
- Városi foglalkoztatáshoz, szolgáltatáshoz igazodó közlekedés.
- Városok fogadóképességének növelése (bérlakások).
- Oktatás – képzés – vidéki értelmiség megteremtése az ingázó értelmiség helyett.
  - ✓ Vidéki oktatási központok kialakítása, tanári szolgálati lakásokkal.
  - ✓ Oktatási központok tanárállománya megoldja az egyes települések, sport és kulturális irányítását.
  - ✓ Többcélú faluház minden településen – öregek napközi otthona – fiatalok iskolán kívüli foglalkoztatása, felnőtt lakosság közösségi szervezése (dalkör, táncsoport, sport stb.)
  - ✓ Kistérségi fejlesztési és tanácsadási központok létesítése, fejlesztése szakértelmiséggel.
- A vidék szociális feszültségeinek enyhítése. Megoldás:
  - ✓ Munkahelyteremtés
  - ✓ Felnőtt szakképzés
  - ✓ Fiatalok képzésének minden eszközzel való elősegítése
  - ✓ Fokozott közbiztonság.

Szükségesnek tartjuk a vidéki települések önállóságának a megőrzését, de szükség van a kezdeményező készségük erősítésére.

A vidékfejlesztés nehezen megoldható kérdése, hogy a helyi bevételekkel nem rendelkező kistépülések önkormányzatai nem rendelkeznek fejlesztési forrásokkal, sokszor még a szükséges önerő mértékéig sem.

## DR. FARAGÓ LÁSZLÓ: TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS

### Vitaanyag

(1) Magyarországon az elmúlt húsz évben sem a szakmai körök (tudomány, oktatás), sem az egymást váltó kormányok nem foglalkoztak súlyának megfelelően a település- és településhálózat-fejlesztéssel. Mindkét szféra figyelmébe elsősorban a regionalizmusra és vidékfejlesztésre irányult. Sokakban az a téves nézet alakult ki, hogy a településfejlesztés, a városfejlesztés nem része a területfejlesztésnek, inkább az „önkormányzatiság” terebélyesedésébe tartozik. Így e területnek nem volt, és mind a mai napig nincs igazi gazdája. Ez a településközi együttműködések gyengülésével, a hálózatosodás hiányával párosult. A városok befelé fordultak, elsősorban saját gondjaikkal foglalkoztak és kevesebb figyelem irányult térségükre.

### A nagyvárosok, a metropolisz-régiók növekvő szerepe

(2) A nagyvárosokba koncentrálódik a népesség, a tőke, a tudás, az információ stb. A metropolisz-régiókban az országos átlagot meghaladó az egy főre jutó GDP (az OECD 78 metropolisz-régiójából 65-ben) és a növekedési ráta. Az agglomerációs gazdaságok további növekedési potenciálja sokkal nagyobb, mint a kis- és közepes városoké, ezek képesek csak a méretgazdaságosság és a sokféleség előnyeit egyaránt kihasználni. A globalizáció és a koncentráció megállíthatatlan, így az urbanizáció folytatódása, a nagyvárosok, pontosabban a nagyvárosi régiók (funkcionális térségek) további növekedése prognosztizálható. Az

előzetes várakozásokkal szemben a posztindusztriális vagy információs társadalom sem hozott törést az urbanizáció folytatódásában. A technikai haladás, a közlekedés az IKT szektor fejlődése e tekintetben nem hozott lényegi változást, hanem „csak” *felgyorsította a változás ütemét, és fokozta annak erejét*. Fő trend továbbra is a klasszikus gazdasági fejlődés által mozgatott túlfűtött urbanizáció, és alternatív utakat inkább csak azok járnak be, akik kimaradnak a globalizációs erők által meghatározott fejlődés fő áramából.

(3) A magyar településhálózatot 1920 óta Budapest dominanciája jellemzi, de a fővárostól eltekintve kiegyensúlyozottnak tekinthető. Városhiányos térségek ma már nincsenek, közigazgatási státusukat tekintve több város van, mint ahányan képesek a városi funkciókat teljes komplexitásukban betölteni. De a főváros és régiójának versenyképessége elmarad nyugat-európai versenytársaitól, bár még nem is éri el azt a kritikus tömeget, amelynél jelentős negatív externáliákkal kellene számolnunk (OECD szerint ez a határ 7 millió fő). Nagyvárosaink nemzetközi összehasonlításban csak kis- vagy közepes városnak számítanak, és csak hazai jelentőségűek.

(4) A tudományos fórumokon és a közbeszédben is jellemzően negatívan ítélik meg Budapest relatív helyzetét: „túlfejlett”, „Budapest és a nagy magyar sivatag”, „vízfejű ország”. Nemzetközi kontextusban kevésbé fejlettnak, potenciális központnak (MEGA 3), vagy „feltörekvőnek” ítélik. (Például az egy főre eső nettó jövedelem New Yorkhoz képest 25,6%.) Tudatosítanunk kell, hogy az ország nemzetközi szerepe jelentős mértékben attól függ, hogy Budapest milyen nemzetközi feladatokat milyen színvonalon képes ellátni. Ha Budapest, pontosabban a metropolisz-régió meg akarja tartani, netalántán erősíteni szeretné pozícióját Közép-Európában, akkor további fejlesztésére, a versenyképességének javítására van szükség.

(5) A városhierarchiában elfoglalt hely és az egy főre jutó jövedelem között nincs bizonyított determinisztikus kapcsolat. Nekünk az egész városhálózat működését kell hatékonyabbá tenni. Magyarországon pótolhatatlanul hiányzik egy városkategória (400–600 ezer lakos), és jelenleg a hazai **nagyvárosaink** (?) nem képesek nemzetközi, akár határon átnyúló regionális szerepkört betölteni, ami tovább erősíti a „Budapestország” szindrómát. Sőt, a második vonalba tartozó városaink még a NUTS 2 nagyságú/típusú régióépítéshez is gyengék. Ezért feltétlen szükséges városhálózatunk differenciált kezelése, **többszintű, policentrikus városhálózat kiépítése!** Probléma, hogy nincs se tudományos, se társadalmi konszenzus a tekintetben, hogy milyen térszerkezetet szeretnénk, és az milyen városhálózatot igényel. Az öt legjelentősebb városunkat, a régióközpontokat, a százezer lakost meghaladó nagyvárosokat vagy éppen a megyei jogú városainkat kell alkalmassá tenni a regionális szerepkörre? Az elmúlt 50 év politikai konszenzusa és támogatási gyakorlata a szélesebb kör egységes kezelését, a lefelé nivellálást eredményezte. **Kis- és közepes városaink** gazdaságilag nagyon differenciáltak,<sup>1</sup> de mindegyik pótolhatatlan (köz)feladatokat lát el kistérségében, így azok teljesítését biztosítani kell. Városhiányos térségek nincsenek, de funkcióhiányos kis- és törpevárosok vannak.

### Falvaink sorsa

(6) A városok és falvak csak egymás vonatkozásában értelmezhetőek, és alakulásuk szorosan összetartozik. A város–falú dichotómia megítélése sajátos kettősséget mutat. Pozitívan értékelik, hogy a város a kultúra, a gazdaság, a szolgáltatások központja, amely

<sup>1</sup> Magyarországon csak 139 térségi munkaerőpiaci rendszer van, a kisvárosok jelentős része nem tudja gazdaságilag integrálni a környező falvakat, gyakran még a saját munkavállalóik is ingáznak.

tágabb környezete számára is elérhetővé teszi az új vívmányokat, ugyanakkor sokan úgy tartják, hogy leförlözi a hozzá tartozó vidék munkájának a hasznát, koncentrálna a tágabb térségének az értékeit. Újra kell értékelnünk a város és a falu ilyen módon való szembeállítását. A központi funkciókat ellátó városok és a környező falvak együtt integrálódnak a nemzetközi, vagy országos munkamegosztásba (hierarchiába), vagy bizonyos kisvárosok a hozzájuk tartozó falvakkal együtt periferializálódnak. Ma a koncentráció és a népességfogyás nem elsősorban a városok és a közvetlen környezetükben lévő falvak vonatkozásában megy végbe, hanem *a fejlett nagyvárosi régiók és a leszakadó területek között.*

(7) A gazdasági (társadalmi) globalizáció hatására a falvaknak új kihívásokkal kell szembenézniük. Új struktúrába helyeződnek, átértékelődik a fizikai távolság, de megmarad a szomszédság jelentősége. Alapvető társadalmi (kulturális) változások zajlanak bennük, a hagyományos közösségek átalakulnak. E folyamatnak vannak potenciális nyertesek. Azok a falvak lesznek képesek elsősorban fejlődni, amelyek karakteres funkcióval rendelkeznek, fejlődő, diverzifikált városhoz tartoznak, amelyek jó az elérhetősége. Minél kisebb egy település, annál kevésbé képes komplex funkciókat ellátni, annál inkább a szakosodásra, a specializációra kell tenniük a hangsúlyt. A veszteseknek, ahol a „képességmegtartó népesség” folyamatosan fogy, a gazdasági aktivitás leépül, szegregációval, elnéptelenedéssel kell számolniuk, és tartós válságkezelésre kell berendezkedniük. Feladat, hogy minél több falu a nyertesek közé tartozhasson.

(8) A fejlett városi térségekben ma már nem feltétlen szükséges, hogy beköltözzenek a központi településre, hanem településszerkezetileg, morfológiailag egy lazább egység (régió) jön létre, amelyet a belső hálózatosodás és funkcionális alközpontok létrejötte jellemez. A város és vidéke közti életmódbeli különbségek úgy csökkennek, hogy megmaradnak a szabadon választott eltérések, a pozitív, önként vállalt szegregáció. Ez a folyamat azt jelenti, hogy ha a központi nagyváros népessége nem is nő, de az egész nagyvárosi régióé – a földrajzi expanzió miatt – igen. Így a nagyvárosi régiók szerepe, súlya tovább nő, az *urbanizáció folytatódik.* A nagyvárosi térségekben/régiókban/konurbációkban az agglomeráción túli települések *sem rurálisak* a hagyományos értelemben, *hanem az urbanizált térség integrált részei.* Ezek a települések a hagyományos értelemben már nem falvak, hanem *az urbanizált térség (városrégió) valamilyen funkcionális egységei.*

**DR. HORVÁTH GYULA:**

## **A PARADIGMAVÁLTÁS SZÜKSÉGESSÉGE A MAGYAR TERÜLETPOLITIKÁBAN**

### **Vitaanyag**

1. Magyarországon a területi gazdasági, szociális és infrastrukturális *egyenlőtlenségek folyamatosan erősödnek.* A megtermelt jövedelem egy főre jutó értéke ma az ország régiói között jelentős eltéréseket mutat. Budapest mutatója nemcsak több mint háromszorosát teszi ki az ország legelmaradottabb megyéinek – ami az elmúlt évszázad húszas-negyvenes éveinek sajátossága volt, e rés az ötvenes-hetvenes években viszont csökkent –, hanem a különbség folyamatosan növekszik. Ilyen eltérések Európa nyugati felén két-három évtizeddel ezelőtt mutatkoztak.

Budapest és az európai fővárosok funkcionális gazdagsága között sokkal kisebb a különbség, mint vidéki nagyvárosaink és a nyugat-európai regionális központok között. *Régióközpontjainkban gyengék* az üzleti szolgáltatások, nincsenek repülőterek, konferencia- és vásárközpontjaik, tudományos-technológiai parkjaik, országos, határokon átnyúló vagy nemzetközi funkciókat is csak elvétve találhatunk.